RENAIXIMENT

El Bimestral Valencianiste

ASSOCIACIÓ CULTURAL ROC CHABÀS DE DÉNIA

Sempre gratuït **DÉNIA** **Novembre - Decembre 2026 – Número 66**

ACLARIMENT: Esta publicació està redactada en les Normes d'El Puig. Encara que és una obra colectiva, l'encarregat de la redacció final de cada artícul té llibertat per a fer-ho en la normativa d'accentuació de la seua preferència. Este tema és motiu de debat, pero no de divisió, entre nosatres

Gmailrocchabas2018@gmail.comTwitter@CulturalRocFacebook.@rocchabas

Ací l'enllaç a la web: https://yosocche.com/associacio-cultural-roc-chabas-la-marina denia/?lang=val

COLABORADORS EN ESTA REVISTA:

Pedro Fuentes Caballero
Xaverio Ballester
Josep Maria Bayarri
Mª Ampar Masià Carrascosa
Aureli López
J. Mª. Guinot i Galàn

ASSOCIACIONS COLABORADORES:

Rogle Constanti Llombart de Valéncia
Associació Cultural Roc Chabàs de Dénia
Convencio Valencianista de Valéncia
Real Acadèmia de Cultura Valenciana per Dénia

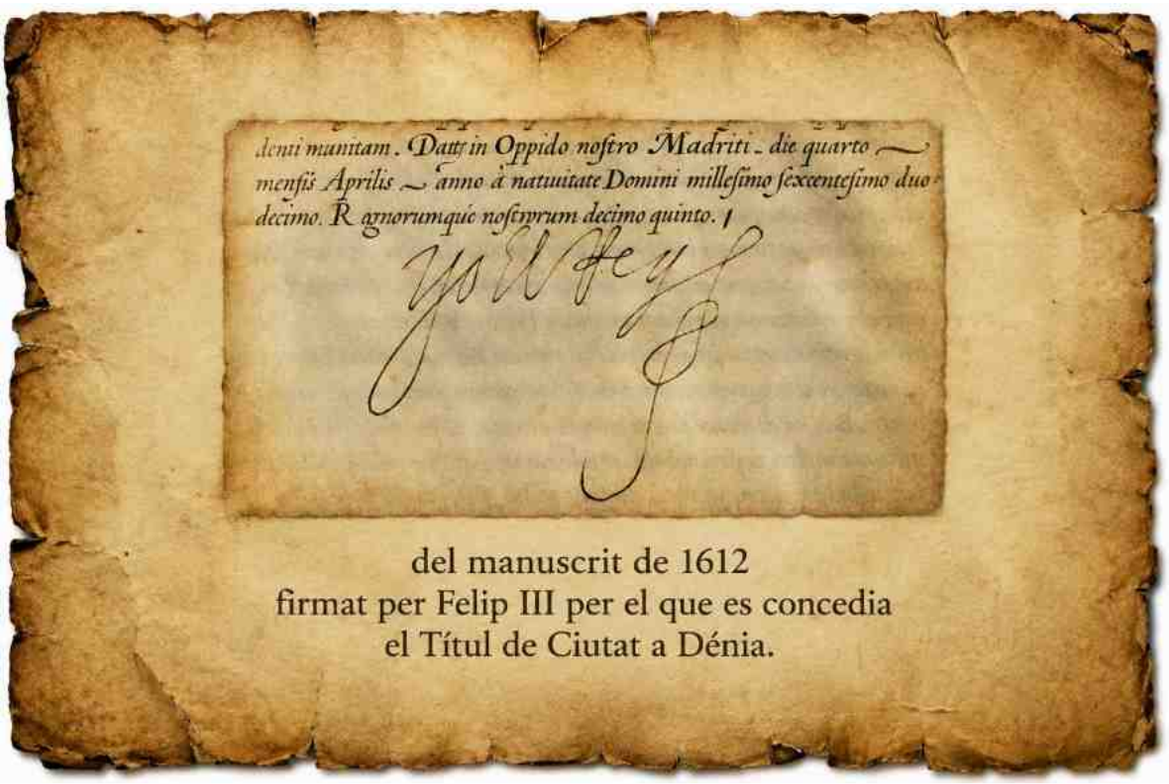
COLABORA EN L'ASSOCIACIÓ CULTURAL ROC CHABÀS

Donar difusió ad esta publicació és la millor forma de colaborar en nosatres. També pots fer-te **soci** (40€ a l'any), i t'enviarem per correu en PDF tots els números que es publiquen durant l'any. Si tens voluntat de fer alguna aportació econòmica, també te quedaríem molt agraïts.

NOTA DE LA REDACCIÓ.

Els artículs que van firmats són de l'exclusiva responsabilitat de l'autor. L'equip que confecciona esta revista convida als afiliats i simpatisants de l'Associació; per a que fent us de la democràcia interna que hem promés respectar, expressen lliurement les seues opinions sense més llímits que els imposts pels estatuts de l'Associació.

SALUTACIONS

del manuscrit de 1612
firmat per Felip III per el que es concedia
el Títul de Ciutat a Dénia.

Dénia al començament del sigle XVII: una etapa d'esplendor marcada per dos grans fites

Les primeres décades del sigle XVII varen supondre per a Dénia un periodo d'especial rellevància històrica, una etapa d'afirmació i prestigi que va tindre molt que vore en dos acontenyiments de caràcter institucional i simbòlic: la fundació d'un convent de monges agustines i la concessió del títul de ciutat. Abdós fets varen contribuir a reforçar la posició de la vila dins del mapa polític i social de l'época, i varen deixar una senyal duradora en la seua memòria colectiva.

En aquell context, Dénia vivia un moment d'especial proyecció gràcies, en bona mida, al pes del seu senyor, el V marqués de Dénia, també duc de Lerma i valgut de Felip III. La seua influència en la cort li va permetre impulsar iniciatives que tenien una clara dimensió política, religiosa i representativa.

Entre elles va destacar el seu interés personal per fundar en la vila un convent femení, una proposta que va traslladar al rei i que va obtindre una resposta favorable. Felip III no solament va donar la seua aprovació, sino que ademés va manifestar la seua voluntat de colaborar en la posada en marcha de l'institució, lo que dona idea de l'importància que el proyecte va aplegar a alcançar.

D'esta manera, des d'Alcoy es varen desplaçar a Dénia sis monges agustines, que el 25 de giner de 1604 varen fundar el Convent de les Monges Agustines Descalces de Clausura. L'obertura d'este retir religiós no va ser un acte menor ni purament de vocacional.

Es va celebrar en presència del propi Felip III, del duc de Lerma i d'unes atres figures destacades de la noblea i del clero, lo que va convertir la fundació en un acontenyiment de gran relleu.

L'escena no solament va confirmar el respal de les més altes instàncies del poder, sino que també va situar a Dénia en una posició d'especial visibilitat dins del món de cortesans i d'eclesiàstics de l'época.

Aquell convent representava molt més que un edifici religiós. Era un símbol de prestigi, de protecció espiritual i de conexió directa en els centres de poder. La seua arribada a la vila reforçava l'image de Dénia com un lloc en capacitat per a atraure iniciatives de ranc superior, vinculades tant a la religiositat com a la política de la monarquia hispànica.

En una societat a on els gests institucionals tenien un enorme valor, la presència del rei en la fundació del convent constituïa una senyal inequívoca de reconeiximent.

L'atre gran acontenyiment d'aquells primers anys del Siscents va ser la concessió del títul de ciutat, otorgada en Madrit el 4 d'abril de 1612. Encara que este privilegi no va supondre una transformació urbana immediata ni va canviar de forma visible la fisonomia de Dénia, sí va elevar la seua categoria administrativa i va consolidar el seu pes institucional. En térmens de jerarquia territorial, era un pas important: Dénia deixava de ser solament una vila per a passar a ocupar una posició superior en l'escalafó de les poblacions del regne.

L'historiador denier Palau va subrallar en el seu moment un aspecte especialment significatiu d'esta concessió: el fet de que el rei otorgara el títul per iniciativa pròpia, sense que mediara una petició formal dels veïns de Dénia.

Segons les seues paraules, “lo més notable que té este privilegi és haver-ho concedit el Rei del seu propi motiu, sense haver-ho procurat ni suplicat els de Dénia”. Eixa observació no és menor, perque sugerix que la vila havia alcançat un nivell de consideració suficient com per a rebre un reconeiximent espontàneu per part de la Corona, alguna cosa que no ocorria en freqüència.

En la pràctica, este títul no va canviar de colp i repent la vida quotidiana dels seus habitants, pero sí va contribuir a reforçar l'identitat històrica de Dénia i a consolidar el seu prestigi polític. En un món a on els títuls, els honors i les distincions tenien un valor enorme, ser ciutat significava alguna cosa més que una simple denominació: implicava reconeiximent, ranc i presència en un mapa de poders en el que res era casual.

L'Ajuntament de Dénia va recordar esta efemèrides en un acte institucional celebrat el 4 d'abril de 2012, en motiu del quart centenari de la concessió del títul. Aquella commemoració va servir per a posar de nou en primer pla un episodi decisiu del seu passat i per a recordar que l'història de la ciutat no solament s'ha forjat en grans processos econòmics o militars, sino també en decisions simbòliques que varen ajudar a definir el seu lloc en el temps.

En definitiva, els inicis del sigle XVII varen ser per a Dénia una etapa d'especial lluentor.

La fundació del convent i la concessió del títul de ciutat no deuen entendre's com a fets aïllats, sino com a part d'una mateixa realitat històrica: la d'una població que, recolzada en la seua vinculació en la cort i en l'influència del seu senyor, va conseguir proyectar una image d'importància i alcançar una nova dignitat institucional.

Aquell va ser, sense dubte, un dels moments en que Dénia es va reconéixer a sí mateixa com una ciutat en passat, en ranc i en aspiracions duradores.

Pedro Fuentes Caballero
Acadèmic de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana corresponent per Dénia

EL BELEM DE TIRISITI

Be Immaterial d'Interés Cultural i Alta Distinció al Mèrit Cultural de la Generalitat Valenciana

El Belem de Tirisiti és una de les tradicions nadalenques més antigues i singulars d'Alcoy, ciutat breçol de la Cavalcata dels Reis Macs. Documentat des de 1881, est espectàcul de porritos té els seus orígens en el teatre popular mediterràneu del sigle XIX.

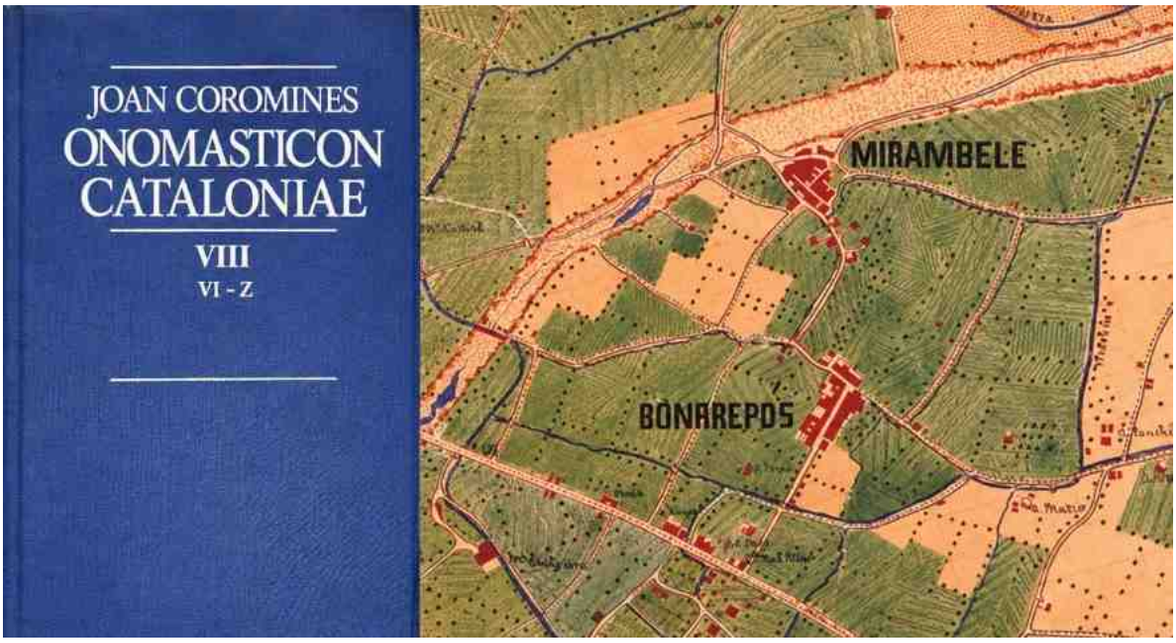
La representació combina escenes religioses del Naiximent de Jesús en personages populars alcoyans, especialment Tirisiti i la seua dòna Tereseta, incorporant costums, humor i referències locals.

La seua originalitat radica en els porritos de peu i vareta, moguts per guies, els diàlecs interpretats pels actors, l'us d'una llengüeta metàlica i la participació del públic.

Durant anys es representà en una barraqueta de fusta del Jardí de la Glorieta, passant posteriorment al Teatre Principal.

El Belem de Tirisiti constituïx una joya del patrimoni cultural valencià, conservada gràcies a la tradició i al carinyo del poble alcoyà.

Text tret del ***Rogle***

El Bonrepós de Coromines

En una conferència un important especialiste de Filologia catalana comparà al famós llingüiste català Joan Coromines i Vigneaux (1905–1997) en el porter de fútbol que en un penalty se llança sempre prematurament cap a un costat per a detindre el baló i a vegades... ¡bingo! el para. En una societat tan jeràrquicament politisà com la catalana, Coromines, d'esquerres i exiliat (afiggau triàngul roig i estreleta groga a la bandera de la corona d'Aragó), disputà el tro d'ayatolà de la llingüística ultrarregionalista catalana a Antoni Badia i Margarit (1920–2014), de qui la llegenda diu que dedicà la primera edició de sa "Gramática histórica catalana" (1951) al «caudillo de España por la gracia de Dios» (afiggau triàngul blaverot i estreleta blanca). Indubtablement, el primer presenta molts més mèrits per a la causa anexionista; baste citar els huit volums del seu *Onomasticon Cataloniae*. Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana (1989–1997), editats per la poderosa entitat financera de "La Caixa". Com a filòlec no cal negar–li la seua vàlua, pero, dins de la coneguda tendència d'allà a considerar lo propi com a suprem, s'ha de recordar que la seua producció científica està funestament distorsionada per una concepció supremacista, patent en numerosos erros i no soles al voltant de la llengua valenciana, la qual visió està llastrada per l'idea colonialista de ser aquella el producte d'un repoblament d'Übermenschen —en castiç: milhòmens— catalans i pel prejuí de que tot topònim romànic en valencià fon portat o per aragonesos o per catalans i, quan no siga compatible en les llengues d'estos, seria simplement un residu del "mossàrap", un romanç totalment diferent de les històriques i ben conegudes llengues parlades en Valéncia.

Encara que notable estudiós, Coromines no era llingüísticament infalible, com sí és en lo teològic el romà pontifex. Com a etimòlec, el barcelonés era célebre per sa audàcia; de l'espanyol perro diu: «quizá fundada en la voz prrr, brrr, con que los pastores incitan al perro» (& José A. Pascual, Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico, 1981, IV 498).

Del topònim Altea (Alacant), ben referenciat en el llibre del repartiment des de 1245, afirma Coromines (1989–97, II 173): «tan pre–romà com el de Calp [...] duplicat de la Altaia o Altia […] a la Hispània central». La veu l'hauria citada el grec Polibi (3,13,5): Ἀλθαίαν o Ἀλθίαν segon els manuscrits, pero alguns historiadors creuen que la paraula representa una corrupció de la Cartala nomenà pel romà Llivi (21,1,5). Aixina i tot, Coromines (1989–97, II 174) sentencia: «Només hi ha certitut en la conclusió: pre–romà hispànic». Més prudentment Carme Barceló (Toponímia arábica [sic] del País Valencià. Alqueries i castells, 1983, 95) es llimita a senyalar que la veu apareix ya en les fonts aràbigues del XII com a Altáya. L'òbvia possibilitat de que la costeruda Altea la Vella siga això mateix: una 'altea – altura', és simplement ignorada degut al mantra suprem[aciste]: la llengua valenciana no pot haver fermentat sense la bonyiga repobladora dels catalans. D'Ascó (Tarragona) diu Coromines (1989–97, II 260): «Sense dubte ibero–basca, del nom de l'animal 'meles taxus', el teixó […] és azkon en tots els dialectes bascos». Pero tot apunta a que azkon siga una còpia del nom llatí de l'animalet: taxone– (R.L. Trask, Etymological Dictionary of Basque, 2008, 122) i Ascó representaria simplement el català escó (< llatí scamnu– 'escon – banc').

Sobre Segarra (Barcelona) escriu Coromines (1989–97, VIII 76): «No vacil·lem a adherir–nos a l'opinió […] que el fa venir del basc comú —sens dubte ja ibèric— sagarr (articulat, sagarra) 'la poma', 'la pomera' […] poques comarques hi ha on es produeix tant de pomar com a Segarra […] en ibèric el mot pogué revestir la forma SEGARRA». No contrastant, la documentació antiga —inscripció romana d'Els Prats del Rei (Barcelona; C.I.L. 2,4479: SIGARRENS[I]), topònim, provablement castellonenc, de Sígarra en Ptolomeu (geogr. 2,6,63)...— sugeria ya un segment inicial /si–/. La variant /sa–/ compareix, igualment en Els Prats de Rei, anys 945 (Sagarrensi) i 951 (Sagarra), pero el pendant valencià és sempre en /se–/. L'aparició en el s. XXI d'una llegenda SICaRA en una moneda ibèrica tancà el debat: /si–/ és l'original. La clara seqüència diacrònica /i > e > a/ exclou el lligam en el vasc sagar 'poma'. Un atre penalti que no parà Coromines...

I un atre prejuí: el menyspreu de l'aportació aragonesa. Per a Bonrepòs (Valéncia) Coromines (1989–97, II 63 s. bo[n]–) propon un orige aràbic Ben–el–Rebbâḥ > Bel–Rebbâḥ a partir d'un hàpax räbbâḥ «que significaria 'home femeller, deshonra–dones'», de manera que aquel aparent 'bon repòs' seria en realitat un «'fill del femeller'». Paternalistament Coromines (1989–97, II 64 s. bo[n]–) conclou: «Ofereixo aquesta flor al Seminari de Toponímia valenciana organitzat pels senyors Ferrando i Cia., excel·lent entreteniment per anar ajornant sine die l'estudi científic, que l'amic Casanova troba... prematur». Ara be, els Monrepós d'Osca —citem un parell de Pardines en els términs de Belarra i Belsué (A. Ubieto, «Las pardinas», Aragón en la Edad Media, 1987, 35)— son ignorats per l'etimòlec català, donant aixina la raó a l'amic Emili Casanova: un estudi científic concloent que Bonrepòs significa fill del femeller era òbviament... prematur ¡Nyas, per tota la esquadra!

Xaverio Ballester – Universitat de Valéncia

ROGLE

"TOT S'HO MEREIX VALENCIA.
PER A VALENCIA ES TOT."
CONSTANTÍ LLOMBART

Octubre 2026 Numero 241

EDITORIAL

AVLl, nova presidenta i mes de lo mateix

Des del passat mes de setembre tenim nova presidenta en l'**Acadèmia Valenciana de la Llengua** ¿castellana, catalana, noruega…?, seguim sense saber, explicitament, de quina llengua, i mes despuix de les primeres declaracions de **Maria Àngels Francés**, que ve a substituir a **Verònica Cantó**. I diem aço perque les expressions que reproduix la prensa i posa en boca de la nova dirigent son: «ha llamado a no "renunciar" al valenciano y situarlo "en el lugar que le corresponde", ha reivindicado que es una lengua "unitaria y diversa, propia y compartida" y "una pieza más, como todas las otras, pero diferente, única y necesaria"» (*ValenciaPlaza*, edicio digital 4-9-2026).

Resulta com a minim complicat entendre eixos termens, perque es dificil saber si se referixen a la **llengua valenciana** –en la que no creuen ni usen, la rebugen per coloquial i acientifica– o s'han d'entendre en eix ambit creat pel catalanisme entre finals del segle XIX i principis del XX. "**Unitaria**", es condicio d'unica, de que forma un tot *¿per se*?; "**diversa**", aço es, diferente ¿respecte a qué?; "**propia**", caracteristica i que correspon a un individu, a un colectiu –de manera exclusiva– ¿dels valencians i valencianes?; i "**compartida**", ¿entre o en quí?, ¿entre els valencians que viuen des del riu Senia a Guardamar? ¿I qué hem de dir de "**diferent**", "**unica**" i "**necessaria**"?

Indubtablement son termens que, com molts atres, tenen varies llectures i, depenent del context i situacio, poden significar diferents idees, i ya poden imaginar que a una catedratica de **Lliteratura Catalana** per l'**Universitat d'Alacant**, suponem que poc o res ha d'importar-li la llengua que parlen en **Alcoy** –d'a on es–, si no es per a convergir en la llengua que es parla en les **Rambles** de la capital catalana. El seu curriculum aixina ho avala, i les seues publicacions sobre dos escritores catalanes demostra l'escas l'interes que ha tengut per posar en valor escritors valencians.

Les seues declaracions a prensa i l'entrevista que publicà el *Levante-EMV* (9-9-2026) a rant de la seua presa de possessio nos la presenten en un perfil academic (catedratica), dialogant, interessada per la "**normativisacio**" i "**normalisacio**" del ¿valencià?, dos termens que posa com a divisa en el quefer de la propia AVLl. Pensavem que la normativisacio era qüestio resolta: ya està l'**Institut d'Estudis Catalans** treballant en este i uns atres aspectes, i no oblidem que es l'institucio mare, de la que l'AVLl es la sucursal. Per a mostra, el **toponim** de la capital valenciana, que encara que tots els valencians de nort a sur historicament i actualment la pronunciem tancada, ells/elles (AVLl) –erre que erre– estan per representar-la en –è– oberta, com manen els catalans.

De l'entrevista i noticies tambe destaca la preocupacio pel **retroces** de l'us de l'idioma valencià, lo qual no els du a reflexionar que entre unes atres causes està la que ells generen en el codic que imponen, el qual crea desafectes entre els qui tenen –tenim– el valencià com a llengua materna. Aixo si, declara que: «Nosaltres sempre defensarem que el valencià estiga, com més present millor, en el sistema educatiu, en les indústries culturals, en els mitjans de comunicació, etc.»; pareix que el "etc" els salva, pero lo explicit queda reduit a ambits que controlen per **imposicio llegislativa** o per ajudes economiques institucionals a repartir.

I per ultim, i desgraciadament, no podem deixar de comentar la pregunta del periodiste, que, a tot aço, molt sabut ell, no dubta en calificar de **secessionistes** a entitats com **Lo Rat Penat** o la **Real Acadèmia de Cultura Valenciana**, sense reparar que per a ser secessioniste primer has d'haver format part d'un tot del que te separes, i no, no es el cas; pero tornant a la pregunta, que va sobre la nova normativa aprovada pel **Consell,** que establix l'otorgament de tituls de valencià als estudiants que han superat segon de bachillerat, als quals se'ls considera competents. La resposta, per supost, es contraria a reconeixer les competencies d'estos estudiants perque «El C1 del MCER [Marc Comu Europeu de Referencia per a les llengües] implica unes habilitats que en Batxillerat no sempre es garanteixen».

Suponem que en castella passarà lo mateix, ¿la **RAE** haura d'exigir als alumnes d'estos nivells que passen per alguna prova similar? La senyora Francés els ho hauria de fer mirar, sobre tot despuix del desastre de l'Informe **PISA**.

En fi, mes desproposits no ne caben per a qui no renuncia al tutelage catala i a la complicitat dels partits **PP** i **Vox** que, en conte d'estar vigilants per a que esta institucio en cap moment excedixca les competencies que li otorga la Llei de Creació, es dediquen a aumentar el presupost de qui nega la llengua valenciana; sí, la reconeguda en l'**Estatut**.

Rogle Constanti Llombart

MINERVA, EL CONEIXIMENT COM A MÉTODO

L'ilustració presenta a Minerva, deesa romana del saber, les arts i el coneiximent, com a símbol d'una manera d'entendre l'investigació històrica basada en l'estudi, la documentació i el rigor.

La seua presència en el nou escut de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana no és merament ornamental. Minerva representa la busca del coneiximent per mig de la raó: llegir, investigar, contrastar les fonts i distinguir entre allò que pot demostrar-se i allò que pertany a l'interpretació o a la tradició.

La llança que sosté evoca la fermea en la defensa del saber, mentres que el llibre obert representa l'estudi i la transmissió del coneiximent. Al fondo, l'arquitectura valenciana situa eixe compromís intelectual dins d'una realitat històrica i cultural pròpia.

L'image transmet, per tant, una idea senzilla pero fonamental: conéixer la nostra història exigix acodir a les fonts, estudiar-les en espirit crític i no donar per certa una afirmació únicament perque haja segut repetida moltes voltes.

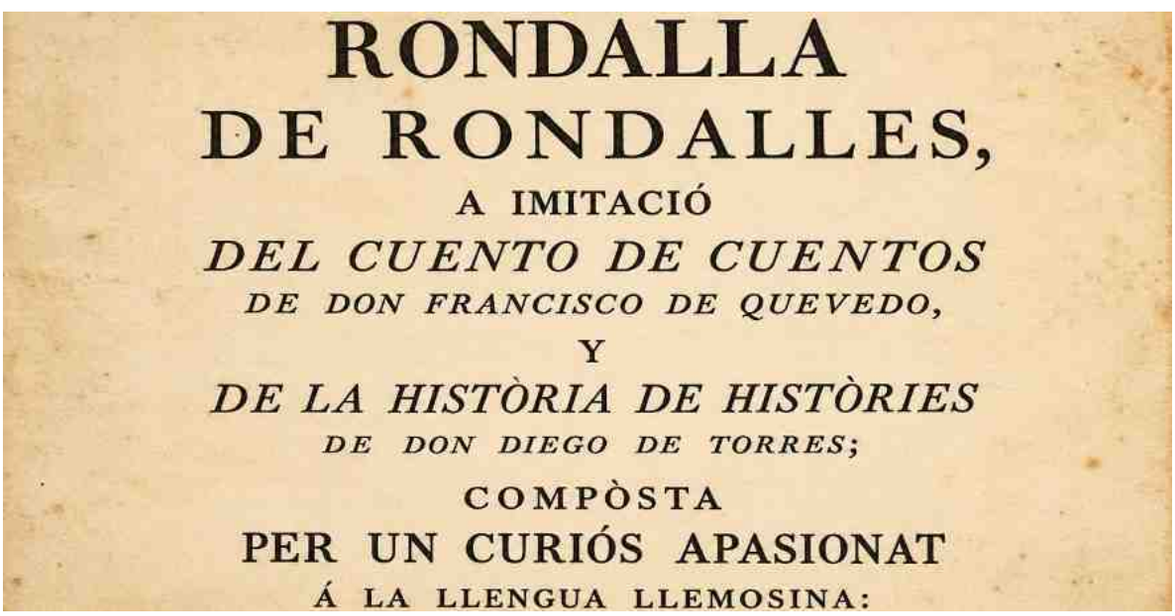
Minerva simbolisa aixina una cultura valenciana que vol conéixer-se a sí mateixa des de l'estudi, l'investigació i el respecte pel seu patrimoni històric.

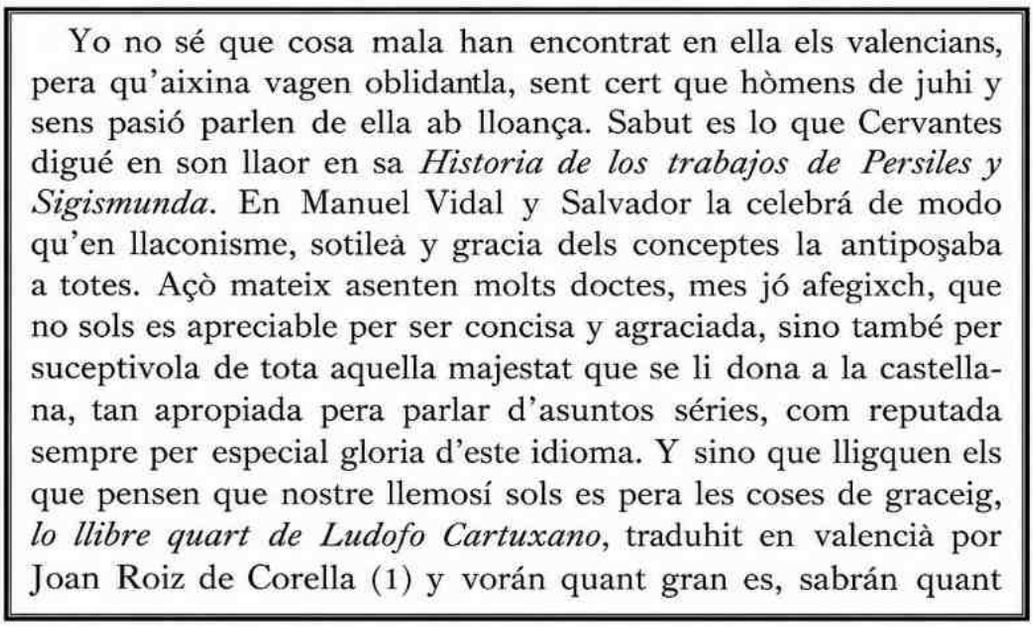
Per Pedro Fuentes Caballero

Lluïs Galiana i Cervera naix en Ontinyent en 1740, el 8 de juny, en el si d'una familia ilustrada i acomodada. Son pare, Antonio Galiana, era mege, i sa mare, Luciana, es dedicava a l'atencio de la familia. Fon batejat en l'iglesia parroquial de la localitat el dia 9 de juny. Molt jove, als 16 anys, ingressa en l'Orde de Predicadors, prenent l'habit dels dominics en el Convent de Sant Joan i Sant Vicent de la seua localitat natal el 10 de juny de 1756.

Cursà estudis en Valencia capital i, per orde dels seus superiors, realisà els de Filosofia i Teologia en Oriola, en el Colege Patriarcal de Nostra Senyora dels Socors, ara Convent de Sant Domenec. Durant esta etapa descollà tant per les seues virtuts com per les seues qualitats intelectuals. Es dedicà a la docencia de les Arts en Ontinyent i el seu bon fer fon el motiu de que els superiors de l'orde el destinaren al Convent de Sant Onofre de Museros. Pareix ser que la seua gran obsessio foren els llibres, i per les seues obres es considerat com un prerromantic.

RONDALLA
DE RONDALLES,
A IMITACIÓ
DEL CUENTO DE CUENTOS
DE DON FRANCISCO DE QUEVEDO,
Y
DE LA HISTÒRIA DE HISTÒRIES
DE DON DIEGO DE TORRES;
COMPÒSTA
PER UN CURIÓS APASIONAT
Á LA LLENGUA LLEMOSINA:

Yo no sé que cosa mala han encontrat en ella els valencians, pera qu'aixina vagen oblidantla, sent cert que hòmens de juhi y sens pasió parlen de ella ab lloança. Sabut es lo que Cervantes digué en son llaor en sa *Historia de los trabajos de Persiles y Sigismunda*. En Manuel Vidal y Salvador la celebrá de modo qu'en llaconisme, sotileà y gracia dels conceptes la antipoşaba a totes. Açò mateix asenten molts doctes, mes jó afegixch, que no sols es apreciable per ser concisa y agraciada, sino també per suceptivola de tota aquella majestat que se li dona a la castellana, tan apropiada pera parlar d'asuntos séries, com reputada sempre per especial gloria d'este idioma. Y sino que lligquen els que pensen que nostre llemosí sols es pera les coses de graceig, *lo llibre quart de Ludofo Cartuxano*, traduhit en valencià por Joan Roiz de Corella (1) y vorán quant gran es, sabrán quant

Extracte de la carta dirigida a Carles Ros, el 22 de maig de 1763, des d'Oriola. Es una apologia de la llengua valenciana, dels seus escritors classics i de l'apreci que els valencians deuen mostrar pel conreu i pervivencia del seu idioma.

Mori jove, a causa de la tuberculosis, el 4 de març de 1771, quan nomes havia complit els 31 anys, en la finca que la familia posseïa en Ontinyent, a on s'havia traslladat per a ser ates de la seua greu malaltia. A pesar d'aço, nos deixà una important obra lliteraria escrita en llati, castella i valencià. Gran part de la que es conserva es manuscrita, havent-ne desaparegut provablement molta a causa principalment de la desamortisacio. D'entre els seus manuscrits destaquen els que es conserven en l'Universitat de Valencia: el catalogat en el numero 92 que du per titul *Tratatus de inscripcionibus antiquis, duobus tomis comprehensus. Cum variis scholis, notis te animadvertionibus ad intelligentia multa venerandae antiquitatis monumenta aptissimis* (1758), en el que fa una apasionada defensa de l'antiguetat classica, reunint en ell inscripcions i dibuixos de lapides antigues peninsulars, pero especialment de Valencia, a banda de noticies disperses de Gaspar J. Escolano, Pere A. Beuter, Ambrosio Morales, Bernardo Aldetre, etc.; i el numerat com a 754 que te per titul *Addiciones y correcciones a los dos tomos de escritores valencianos del doctor Vicente Ximeno, empezadas por el Lic. Fr. Luis Galiana, de Onteniente, y proseguidas por FR. Joseph Teixidor*.

De les obres ya editades, ad ell tambe se li deu el prolec de *La perfecta casada* de fra Luis de León, ilustrada, corregida i editada en 1765 en Valencia, i en 1799 en Madrit, de la qual se conserven mes edicions. Es autor d'una "Recopilación de refranes valencianos", que publicà en 1919 i 1920 Vicente Castañeda Alcover; de la *Carta que el P. Fr. Luis Galiana, de la Orden de Predicadores, colegial en el patriarcal de Orihuela, escribió a D. Carles Ros, el 22 de mayo de 1763*, publicada pel mateix Carles Ros, per Constanti Llombart en *Los fills de la morta viva* i per Vicente Castañeda en el seu estudi aparegut en el *Boletín de la Real Academia de la Historia*; i d'una atra carta a Ros que apareix en l'introduccio de *Rondalla de rondalles*.

Pero, d'entre totes, hem de destacar la *Rondalla de rondalles, a imitacio de 'Cuento de cuentos', de D, Francisco de Quevedo, i de la 'Historia d'histories, de don Diego de Torres*, la primera edicio de la qual es faria en Valencia en 1768, a la que ne seguirien moltes mes: 1769, 1776, 1786 i 1820.

Se coneixen edicions fetes en ciutats tant distintes com Madrit (1878) o Barcelona (1912)… Per esta obra rebe algunes critiques, puix no se corresponia, a tenor de Mayans, en el nivel intelectual de Galiana.

Tambe per *Onologio o historia de los burros* l'acusaren de grosser i d'escriure en mal gust. Ben diferent es pronuncia Carles Ros en una de les cartes que li dirigix: "Temps fa que mire a vostra merce com un home naixcut per al be de la llengua valenciana i, tenint-lo per tal, no puch deixar d'agrair-li lo gran benefici en renovar la seua propietat, concessio i elegancia". Galiana parlava de "la gran necessitat que hi ha de conservar l'idioma propi d'este Regne".

Juli Moreno i Moreno

Fullet de "Tots els dies 9". Acivitat que organisa Convencio Valencianista

BON NADAL I FELIÇ ANY NOU

Nit d'adoració
Nit de celestial vigilia:
la ventura vigilant
ab un ànsia d'evadir-nos
d'este toll sentimental…
I la lluna fila seda,
i l'alm lliri diu esglais
i l'estel decanta aurífic
amoroses humiltats.
¡L'adoració s'universa
flors i camps i cors a l'alt!

Poema del llibre ¡Déu i Senyor! de
Josep Maria Bayarri

FESTA D'INTERES TURISTIC

La cavalcata de Reis d'Alcoy

D'entre les moltes cavalcates dels Reis Macs que es celebren en els pobles valencians, i tambe en tot el territori peninsular, n'hi ha una molt especial; es tracta de la cavalcata dels Reis Macs de la ciutat d'Alcoy. Està considerada con la mes antiga del mon puix es troba documentada des de l'any 1866. Els preliminars de les festes nadalenques en Alcoy comencen en el montage del Belem de Tirisiti.

El dumenge anterior a la vespra del dia de Reis tenen lloc els preambuls d'esta celebracio en l'acte que es denomina Les Pastoretes, una desfilada infantil que transcorre pel carrer de Sant Nicolau. Els chiquets, abillats de pastors i damunt de carros engalanats, acompanyats per grups de musica i danses, van repartint caramels i lletres de cançonetes (aleluyes). Desfilen en els seus ramats per a anar a obsequiar al Jesuset, centre del Naiximent d'un Belem viu que es monta en la plaça d'Espanya.

A poqueta nit del 4 de giner, un emissari real anuncia l'imminent entrada a la poblacio dels tres soberans per mig d'un prego conegut com el Bando de Ses Majestats, el qual es declamat en vers i en llengua valenciana. Els pages reals porten unes burretes carregades en buçons a on els chiquets depositen les seues cartes.

En la magica nit de la vespra del dia de Reis, s'inicia la "cavalcata dels somis" formada per pages, servidors, portaantorches, heralts, guardies..., bandes de musica i grups de danses; fins a un total de mes de mil alcoyans i alcoyanes participen unint el seu esforç i interpreten el paper que correspon donant-li calor i prestancia a la visita de Melchor, Gaspar i Baltasar. Ses Majestats alvancen en suntuositat portats per elegants gamells.

Seguint el ritual apareixen en escena els pages, uns personages inseparables d'esta cavalcata, que en Alcoy afectuosament els nomenen els negres, i son els encarregats d'entregar els regals als chiquets, per a la qual cosa, provists de llargues escales de ma, pugen als balcons de les cases. Centenars de paquets conseguixen arribar als destinataris.

La comitiva real finalisa el seu recorregut en la plaça d'Espanya, a on se troba el Naiximent, davant del qual els Reis realisen l'acte de l'Adoracio i fan entrega, com senyala la tradicio, de l'or, l'incens i la mirra.

En novembre de 2001 la Cavalcata dels Reis Macs d'Alcoy fon declarada Festa d'Interes Turistic Nacional per la Secretaría General de Turisme.

Per MªAmpar Masià Carrascosa

RACÓ PILOTA VALENCIANA

I CREIX EL NOSTRE DEPORT

Portem un temps molt positiu per a la Pilota Valenciana, nous proyectes integradors, nous i vells patrocinadors que han fet crear noves competicions i sobretot eixe aument del món femení que nos acosta noves cares i un millor futur.

Estem vivint les semifinals de la Copa Caixa Popular la qual ha tengut la major participació d'equips, Raspall masculí Pro1 i Pro2; Raspall femení Pro1 i també Pro2 per primera vegada més Escala i Corda masculina Pro1 i Pro2; s'estan donant, repetidament, apassionants partides resoltes en l'últim joc... 25x20 en Raspall i 60x55 en Escala i Corda, el número d'aficionats creix també per l'emoció i la bellea plàstica del deport més bonico del món... i això tant en les competicions professionals com en les dels Clubs que són, de sempre, fonament i llacor per a noves "figures".

Tenim també l'edició que ya ne fa quaranta del Frontó Valencià Individual, en grans partides com en la Galocha, igualment en la 40 edició de l'Interpobles Edicom o la 28 edició de la Copa de Raspall Clubs en amplíssima participació; juguen ara la gran final de la 37 Lliga a Percha, en Relleu i entre Muchamel i La Rectoria que faran botar de goig als molts aficionats a les modalitats de Ralles; vivim Trofeus com el de Petrer o el de Vilarreal a Escala i Corda que òmplin els trinquets; està en joc la competició a Pilota Grossa i com a sintonia de futur ya han mamprés els 45 Jocs Deportius Escolars, a primeries a Raspall i One Wall o frontó de paret única...

Devem felicitar ben de cor –ho vixquérem allí- l'èxit, el magnífic èxit de la final de la Champions de Llargues en Monserrat, 13 equips: belgues, països baixos (Holanda), Itàlia, França, País Vasc i valencians... contra pronòstic i en partides de gran calitat aplegaren a la final, per primera volta, dos equips valencians: La Rectoria i Monserrat sent este últim, poble amfitrió i Campeó en tots els mereiximents... No és fàcil relatar les moltíssimes emocions vixcudes en un poble dominador en la modalitat de Galocha i ara triumfador en eixes Llargues internacionals que mouen televisions, prensa i les rets socials que tot ho escampen...

Federació, Clubs, Monitors, Trinqueters, nous aficionats i Poble Pla van enamorant-se d'esta potent raó d'identitat que és la Pilota a mà, majorment parlant i marchant les partides en bona Llengua Valenciana, sense problemes en els pobles que parlen castellà i volen a la pilota tant com qui més.

Aureli López

EL SEPULCRE DE SEVERINA

Un excepcional testimoni del cristianisme primitiu en la Dénia romana

El 16 de decembre de 1878, en l'Hort de Morand de Dénia, antiga Dianium romana, va ser descobert el sepulcre de Severina, un dels testimonis arqueològics més importants del cristianisme primitiu en terres valencianes.

La sepultura, construïda en blocs de pedra, estava coberta per un extraordinari mosaic funerari de 2,12 metros de llarc per 0,85 d'ample, decorat en motius geomètrics i florals.

La seua inscripció llatina recorda que Severina va fallir als quaranta anys, un 11 de febrer, utilisant l'expressió recessió in pastura, característica de la tradició funerària cristiana.

L'historiador denier Roc Chabàs Llorens va intervindre en l'estudi i conservació del descobriment, publicant posteriorment les seues investigacions.

Generalment datat en el sigle IV, encara que existixen propostes de datació posteriors, el mosaic constituïx una valiosa evidència de la presència cristiana en la Dénia tardorromana.

Actualment es conserva en el Museu de Belles Arts de Valéncia.

Roc Chabàs Associació

LA MARE DE DEU DE LA SALUT D'ALGEMESI

Setembre es un mes de celebracions festives vinculades tradicionalment a l'arreplegada de collites en molts dels pobles del nostre Regne. El dia 8 es un dia senyalat en el calendari festiu cristia puix es celebra la Nativitat de la Mare de Deu (popularment es diu que es el dia de totes les advocacions relacionades en una troballa o una aparicio); eixe es el cas que nos ocupa, una de les grans festes valencianes en la que, com en atres moltes, es barreja creencia, religiositat, tradicio i cultura popular: es tracta de la celebracio de la Mare de Deu de la Salut d'Algemesi. Conta la tradicio i devocio popular que l'image fon trobada en el tronc d'una morera en 1247 i que, des de llavors, s'organisaven festes en el seu honor. Mes tart hi ha noticia de l'existencia de la Capella de la Troballa.

La constancia de la celebracio festiva s'arreplega en un document de 1610, en el qual es quantifiquen les despeses de la festa, la qual es fara general i s'instituirà molt provablement a partir de 1747.

Dos dies centrals la determinen, com sempre: la vespra i la propia festa, els dies 7 i 8 de setembre.

Els actes religiosos marquen la celebracio que s'inicia el 6 de setembre de cada any en lo que es coneix com a "nit del retorn", dita aixina per que commemora el miraculos retorn de l'image de la Mare de Deu des d'Alzira (s. XIII); el dia 7 està marcat per un original voltejar de campanes i per l'eixida de la primera de les processons, nomenada de les promeses, la qual va precedida de les tradicionals danses que ya no faltaran en cap acompanyament a la Mare de Deu: la Moixaranga alça les seues torres, resona el ball dels Bastonets, seguix la Carchofa, els Arquets i els Pastorets, sona el Bolero de les Llauradores i es dona pas a l'ancestral ball del Tornejants.

La processo s'inicia seguint un ritual i un orde que inclou la desfilada de misteris i martiris, balladors, la Creu Major -que dona pas a la part propiament religiosa-, els Tornejants, l'estandart de la Mare de Deu, el public i els festers, l'anda, el clero i autoritats, seguix la banda de musica i les promeses. Dos processons mes compliran en el ritual complet.

La segona, el mati del dia 8, curta pero solemne i plena de colorit, en la qual es poden vore ballar tots els balls a l'hora en la plaça major (es la processo que trasllada l'image des de la Capella de la Troballa a la Basilica Menor de Sant Jaume). La tercera i ultima proceso -la volta general- ix al caure la vesprada, es la mes solemne, si es vol, i tambe la mes llarga, tant pel recorregut com pel temps de duracio, puix be a acabar-se a la matinada.

A banda de l'importancia religiosa descolla l'aspecte cultural, antropologic i, com no, folcloric que acompanya a la celebracio d'esta festivitat. Si hi ha que destacar algun dels elements de l'acompanyament est es, sense dubte, la Moixaranga, una dansa, la mes representativa d'Algemesi, encara que tambe la podem trobar en unes atres localitats valencianes (d'entre les que destaquen L'Alcudia i Titaigües) o exportada a Catalunya, a on es coneguda com el "Ball dels Valencians" i que es l'orige dels actuals "castellers".

Animem al llector a viure una festa original i única que ha mereixcut de la Generalitat que s'iniciaren els corresponents tramits per a declarar-la Be d'Interes Cultural Immaterial, celebracio que ya goja del reconeiximent de Festa d'Interes Turistic Nacional.

Text tret del ***Rogle***

Fes cas de la gent

Una volta anaven de cami un chiquet i son pare, acompanyats d'un burro. El pare, per a que el fill no se cansara, el va fer pujar a cavall de l'animalet. Passant pel carrer major del poble, uns veïns el varen criticar dient: "mira: el pare, que es mes vell, va a peu, i el chicon, ben conreat, a cavall: el mon al reves".

El pare, que sent eixe comentari, fa parar el burro i diu: "baixa, chiquet, que la gent nos censura". El chiquet baixa del burro, i puja son pare a ocupar son lloc.

Continuen caminant, el pare a cavall, i el chic a peu, i apleguen mes avant, i senten un atre comentari: "mira, el pare a cavall, i el fill, pobret, a peu; quin pare mes egoiste". El pare que sent aixo, se dirigix al seu fill i li diu: "puja tu tambe al burro, fill meu, que la gent no pararà de posar-se en nosatros; un poc pesat sera per al burro, pero crec que resistirà el pes dels dos; ademes el viage es curt". El chiquet creu, puja al burro, i caminen pare i fill a grupa a cavall de l'animalet.

La parella de cavalcadors seguix el seu cami, montats els dos en el solipet, i quan arriben un poc mes alla, se sent un atre comentari de la gent: " qué poca consciencia, carregar tant de pes sobre el llom del pobre burret". En oir aixo, un poc avergonyits, baixen del burro, i caminen els dos a peu: el pare, davant, duent el ramal, i el fill, darrere, passant la ma pel llom del descansat burret, acaronant-lo.

I quan ya estaven a punt d'eixir del poble, es topeten en una parella de païsans que, al vore'ls, van esclafir a riure dient: "¿seran bovos, anar a peu tenint un burro tan bonico?

J. Mª. Guinot i Galàn
Rondalles de la meua terra. Real Academia de Cultura Valenciana. Valencia, 1995

JAUME I EL CONQUISTADOR: LA GRANDEA D'UN REI IMMORTALISADA EN BRONZE

L'estàtua eqüestre del monarca i el reconeiximent a l'escultor Agapit Vallmitjana

La figura de **Jaume I el Conquistador** ocupa un lloc destacat en l'història de les terres valencianes. El seu nom està estretament vinculat al naiximent del Regne de Valéncia, a la conquista de la ciutat en 1238 i a la configuració d'un nou orde polític i institucional que marcaria profundament el futur del nostre poble. Per això, no resulta estrany que, a lo llarc dels sigles, la seua figura haja despertat l'interés d'historiadors, cronistes, artistes i escultors, desijosos de perpetuar la memòria d'un monarca que protagonisà alguns dels acontenyiments més transcendentals de l'Edat Mija peninsular.

Entre les manifestacions artístiques dedicades al Conquistador destaca l'estàtua eqüestre modelada per **Agapit Vallmitjana**, una obra que, segons testimonia una antiga publicació, despertà una notable admiració entre els qui tingueren ocasió de contemplar-la. La notícia històrica descriu l'escultura com una realisació digna dels majors elogis, destacant especialment la capacitat de l'artiste per a representar la majestat i el caràcter sever del rei, sense caure en l'exageració ni en una arrogància impròpia de la dignitat que pretenia transmetre. Esta observació resulta especialment significativa.

Vallmitjana no buscava únicament reproduir l'image d'un monarca victoriós, sino representar la seua autoritat, la seua personalitat i el pes històric de les seues conquistes.

L'equilibri entre la força i la serenitat constituïa, segons aquella crònica, una de les principals virtuts de l'obra. La figura de Jaume I apareixia revestida d'una dignitat que anava més allà de la simple representació militar, convertint-se en un símbol de la seua época.

UN REI, TRES REGNES I UNA MEMÒRIA HISTÒRICA

La mateixa publicació establia una interessant relació entre l'estàtua i una antiga representació del monarca que figurava en la portada de l'obra *Aureum opus*. En aquella image, Jaume I apareixia també a cavall, acompanyat d'una inscripció que resumia, en primera persona, els principals fets que la tradició atribuïa al seu regnat.

El text recordava la conquista de Mallorca, Valéncia i Múrcia, presentant al rei com el protagoniste d'una expansió territorial que transformà profundament el mapa polític de la Corona d'Aragó. La referència ad estos tres territoris respon a la manera en que aquella font històrica interpretava i exaltava la figura del Conquistador. Cal tindre present, no obstant, que les circumstàncies polítiques i militars de cada conquista foren diferents, especialment en el cas de Múrcia.

L'inscripció també destacava la restauració del cult cristià en els territoris conquistats i la transformació d'antigues mesquites en iglésies, uns fets que reflectixen les profundes transformacions religioses i socials que acompanyaren l'expansió cristiana migeval.

Estes paraules han d'entendre's dins del seu context històric, com una expressió de la mentalitat política i religiosa de l'época, i no com una descripció completa de les conseqüències que aquells acontenyiments tingueren per a les diferents comunitats que habitaven els territoris conquistats.

LA PLOMA I L'ESPASA DEL CONQUISTADOR

Un dels passages més interessants de l'antiga inscripció és aquell en que Jaume I apareix relacionat tant en l'espasa com en la ploma. La referència evoca les dos grans dimensions de la seua memòria històrica: la del monarca que dirigí importants campanyes militars i la del rei que deixà constància escrita de les seues vivències.

En este sentit, resulta inevitable recordar el *Llibre dels Fets*, la gran crònica vinculada a Jaume I, una de les fonts fonamentals per a conéixer el seu regnat, les seues decisions i la manera en que el mateix monarca volgué transmetre la seua experiència a la posteritat. L'espasa simbolisava l'acció militar, mentres que la ploma representava la voluntat de conservar la memòria dels fets protagonisats.

Esta doble condició contribuí a consolidar una image del Conquistador que ha perdurat durant sigles i que ha inspirat numeroses representacions artístiques i commemoratives.

AGAPIT VALLMITJANA I LA DIGNITAT DEL MONUMENT

La valoració que fa l'antiga publicació de l'obra de Vallmitjana permet comprendre l'importància que es concedia a l'escultura monumental com a instrument de memòria històrica. Una estàtua dedicada a Jaume I no era concebuda únicament com un element ornamental. Havia de transmetre una idea de grandea, autoritat i continuïtat històrica. Precisament per això, el croniste elogiava que l'escultor haguera sabut donar al personage una expressió severa i majestuosa, pero desproveïda d'ostentació excessiva.

En esta interpretació artística, la força del Conquistador no residia solament en les armes o en la seua condició de vencedor, sino també en la serenitat i en la dignitat de la seua presència. L'obra es convertia aixina en una representació idealisada del monarca, d'acort en els valors commemoratius i estètics del temps en que fon concebuda.

JAUME I I EL NAIXIMENT DEL REGNE DE VALÉNCIA

Per als valencians, la figura de Jaume I adquirix una significació històrica particular. La conquista de Valéncia en 1238 i la posterior organisació del territori donaren pas a la consolidació del Regne de Valéncia, dotat d'un marc jurídic i institucional propi dins de la Corona d'Aragó.

Els Furs de Valéncia, les institucions del regne i el desenroll de la societat valenciana migeval constituïxen una part essencial d'eixa herència. Per això, més allà de les representacions artístiques i de les interpretacions que cada época haja fet de la seua figura, Jaume I continua sent un personage imprescindible per a comprendre els orígens històrics del Regne de Valéncia.

L'antiga crònica dedicada a l'estàtua eqüestre d'Agapit Vallmitjana constituïx, en definitiva, un testimoni de la manera en que la societat del seu temps contemplava al Conquistador: com un monarca digne de ser recordat, estudiat i representat en tota la solemnitat de la seua dimensió històrica.

L'art conserva les imàgens, pero és l'història la que nos ajuda a comprendre als hòmens i als acontenyiments que representen. I en el cas de Jaume I, eixa memòria continua estretament vinculada a la configuració històrica del Regne de Valéncia.

Roc Chabàs Associació

¡YA ESTÀ BE DE MENTIRES I FALSIFICACIONS DE L'HISTÒRIA!

Jaume I, el Regne de Valéncia i el Tractat de Corbeil: la veritat històrica per damunt dels interessos polítics

L'història d'un poble no pot estar al servici dels interessos polítics ni convertir-se en una ferramenta per a justificar proyectes actuals. Els documents, les cròniques i els tractats històrics estan per a ser estudiats i respectats, no per a interpretar-los segons les conveniències de cada moment.

Per això, quan es parla de Jaume I el Conquistador i del naiximent del Regne de Valéncia, és necessari recordar una realitat indiscutible: **Valéncia té una història, unes institucions i una personalitat jurídica pròpies que ningú deuria desfigurar ni apropiar-se.**

Una de les afirmacions més controvertides és presentar a Jaume I com el fundador dels denominats «Països Catalans». Pero la realitat històrica és ben diferent. En el sigle XIII no existia cap estat en eixa denominació, ni el monarca conquistador fundà una entitat política semblant.

Jaume I fon rei d'Aragó, de Mallorca i de Valéncia, comte de Barcelona i senyor de Montpellier, entre uns atres títuls. Governà territoris en institucions, lleis i tradicions diferenciades, integrats en una monarquia composta que coneixem com a Corona d'Aragó.

La conquista de Valéncia en 1238 donà pas a la formació del Regne de Valéncia, dotat progressivament dels seus propis Furs, institucions i ordenament jurídic. **El Regne de Valéncia no fon una província catalana ni una dependència del comtat de Barcelona, sino un regne en personalitat pròpia dins de la Corona d'Aragó.**

Un document fonamental per a comprendre aquella época és el **Tractat de Corbeil de 1258**, acordat entre Jaume I i Lluís IX de França. Per mig d'este tractat, el monarca francés renuncià a determinats drets feudals sobre diversos comtats vinculats a Barcelona, mentres que Jaume I abandonà importants pretensions sobre territoris del sur de França.

Convé aclarir que estos comtats ya existien abans del tractat i que les seues relacions en la monarquia aragonesa eren anteriors. Corbeil no significà el naiximent de Catalunya, sino una reorganisació de drets feudals entre les dos corones. La cronologia és ben clara: Mallorca fon conquistada en 1229, Valéncia en 1238 i el Tractat de Corbeil es firmà en 1258. Per tant, quan es produí aquell acort, el Regne de Valéncia ya havia iniciat la seua pròpia trayectòria històrica.

També resulta discutible l'utilisació de l'image de l'estàtua eqüestre de Jaume I, situada en el Parterre de Valéncia, per a ilustrar interpretacions polítiques que atribuïxen al Conquistador la creació dels denominats «Països Catalans». Este monument, inaugurat en 1891, fon erigit per a honrar la memòria del monarca que protagonisà la conquista de Valéncia i impulsà la formació del seu regne cristià. És patrimoni de la ciutat i testimoni de la memòria històrica valenciana. Utilisar la seua image no és en si mateix censurable; lo qüestionable és atribuir-li un significat polític que no correspon a la realitat del sigle XIII.

Davant d'estes interpretacions, cal preguntar-se: **¿A ón estan els historiadors, els filòlecs i les institucions culturals quan l'història es presenta de manera interessada?** La seua responsabilitat és investigar, contrastar documents i distinguir els fets demostrats de les interpretacions polítiques, siguen del signe que siguen.

La Corona d'Aragó fon una realitat política plural, integrada per territoris en identitat i institucions diferenciades. Reconéixer la participació dels comtats catalans en aquella història compartida no significa negar la singularitat del Regne de Valéncia, ni tampoc autorisa a presentar-lo com una simple prolongació d'un atre territori. La nostra història no necessita exageracions ni invencions. Els Furs de Valéncia, les Corts, els privilegis, les cròniques i els documents conservats en els archius constituïxen proves suficients de la personalitat històrica valenciana.

Ya està be d'utilisar l'Edat Mija per a justificar proyectes polítics actuals. Ya està be de presentar a Jaume I com a fundador d'entitats que no existien en el seu temps. I ya està be de relegar el Regne de Valéncia a un paper secundari dins de la seua pròpia història.

Defendre la nostra identitat no significa negar la dels demés. Significa exigir que l'història valenciana siga estudiada en rigor, sense manipulacions i en el respecte que mereix. El Regne de Valéncia té una història pròpia, documentada i digna de ser coneguda. No és patrimoni exclusiu de cap ideologia, sino una herència colectiva de tots els valencians. **Perque la millor defensa de l'identitat valenciana és, i sempre serà, la veritat històrica.**

Pedro Fuentes Caballero